

До спеціалізованої вченої ради Д 41.884.04 в Одеському державному університеті внутрішніх справ

ВІДГУК ОПОНЕНТА

**доктора юридичних наук, професора Кудінова Сергія Сергійовича
на дисертацію Варинського Владислава Олексійовича
«Теоретико-методологічні та правові засади використання штучного
інтелекту в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право
і процес; фінансове право; інформаційне право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Стрімка експансія технологій штучного інтелекту (ШІ) на сучасному етапі розвитку людської цивілізації стала не просто черговим етапом технічного прогресу, а визначальним чинником фундаментальної трансформації соціуму, економіки та архітектури державного управління. Автор цілком справедливо акцентує увагу на тому, що системи ШІ дедалі активніше інтегруються в найбільш чутливі сфери суспільного життя: публічне адміністрування, правосуддя, охорону здоров'я, оборону та національну безпеку, де результати їх функціонування безпосередньо впливають на реалізацію основоположних прав і свобод людини.

Особливої ваги дослідження набуває з огляду на якісну зміну природи самих технологій – перехід від допоміжних інформаційних інструментів до високоавтономних систем, здатних до динамічної адаптації та самостійного вироблення рішень, що мають юридично значущі наслідки. Це створює безпрецедентний виклик для класичної правової доктрини, оскільки наявні юридичні механізми, сформовані для регулювання діяльності людини та традиційних ІТ-систем, виявляються недостатньо ефективними в умовах алгоритмічної недетермінованості.

Актуальність роботи В. О. Варинського для вітчизняної юридичної науки та практики зумовлена низкою стратегічних чинників.

По-перше, це об'єктивне лідерство України у глобальних процесах цифровізації. Наша держава фактично перетворилася на світовий «цифровий полігон», де масштабне впровадження ШІ в публічному секторі випереджає

формування належного правового каркаса. За таких умов виникає нагальна потреба у створенні ефективного адміністративно-правового механізму, який забезпечить баланс між стимулюванням інновацій та захистом прав громадян.

По-друге, надзвичайної важливості дослідженню надає євроінтеграційний вектор розвитку України. Підписання Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект та необхідність гармонізації національного законодавства з Регламентом (ЄС) 2024/1689 (AI Act) вимагають від вітчизняних правників не просто механічного копіювання іноземних норм, а глибокої доктринальної адаптації європейських стандартів AI Governance до особливостей національної системи публічного адміністрування.

По-третє, актуальність теми підсилюється реаліями правового режиму воєнного стану. Використання ШІ в оборонному секторі, розвідці та для ідентифікації воєнних злочинців (зокрема за допомогою систем біометричного розпізнавання) актуалізує проблему забезпечення «значущого людського контролю» та недопущення розмивання юридичної відповідальності за ухвалення летальних рішень.

По-четверте, автор обґрунтовано звертає увагу на стрімку ескалацію новітніх цифрових загроз. Статистика за 2025-2026 роки свідчить, що понад 80 % випадків кібершахрайства сьогодні пов'язані з використанням дипфейків та генеративного ШІ (дис., стор. 25-26; реф., стор. 3). Це потребує негайного формування сучасної адміністративно-правової доктрини, здатної протидіяти алгоритмічній дискримінації та маніпулятивному впливу на свідомість людини.

Зважаючи на викладене, дисертаційне дослідження В. О. Варинського, безпосередньо спрямоване на розроблення теоретико-методологічних та правових засад використання ШІ, є надзвичайно своєчасним, має стратегічне значення для зміцнення національної безпеки та відповідає пріоритетним напрямам розвитку юридичної науки за спеціальністю 12.00.07. Тема роботи безпосередньо кореспондує з положеннями Стратегії національної безпеки України та Стратегії кібербезпеки України (дис., стор. 30; реф., стор. 6).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків

і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження забезпечується системним аналізом широкого кола чинників, що визначають правову природу штучного інтелекту, а також використанням сучасного апробованого методичного апарату (*дис., стор. 31-33; реф., стор. 7-8*).

Аналіз дисертації та реферату В. О. Варинського дозволяє підтвердити достовірність і аргументованість сформульованих автором положень. Методологічну основу роботи становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, системне застосування яких дозволило здобувачу отримати об'єктивні результати. Зокрема, діалектичний метод використано для розкриття генези інформаційно-правового регулювання ШІ та трансформації предмета інформаційного права від обігу інформації до регулювання процесів її автономної генерації; системний метод дав змогу автору простежити взаємозв'язок між конституційними засадами (статті 3, 17, 32, 34 Конституції України) та секторальними обмеженнями використання ШІ в медицині, правосудді й обороні (*дис., стор. 32; реф., стор. 7*); порівняльно-правовий метод став основою для аналізу Регламенту (ЄС) 2024/1689 (AI Act) та Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, що дозволило автору обґрунтувати модель їх імплементації в національне законодавство України (*дис., стор. 33; реф., стор. 8*).

Вагомим підтвердженням обґрунтованості висновків є також репрезентативна емпірична база дослідження, яка відзначається глибиною та актуальністю. Зокрема, проведено авторське соціолого-правове опитування 1092 респондентів (*додаток І*), результати якого дозволили верифікувати реальний стан суспільних очікувань і пересторог щодо використання ШІ в Україні та виокремити найбільш ризиковані сфери алгоритмізації (*дис., стор. 33, 83-93; реф., стор. 15*); здійснено аналіз міжнародних моніторингових баз інцидентів ШІ – AI Incident Database, OECD, MIT AI Risk Repository, що дало змогу обґрунтувати перехід від реактивного контролю до проактивної ризик-орієнтованої моделі управління (*дис., стор. 33, 124*);

опрацьовано значний масив джерел (531 найменування), серед яких вагому частку становить сучасна іншомовна література, що дозволило автору інтегрувати найкращі світові практики в українську правову доктрину (дис., стор. 426-489; реф., стор. 14).

Структура роботи побудована логічно: автор послідовно розв'язує поставлені завдання (усього 15 завдань) – від теоретичного осмислення феномену «мислячої речі» (*res cogitans*) до розробки конкретної інституційної моделі адміністрування ШІ в Україні (дис., стор. 30–31; реф., стор. 6-7). Практична апробація положень дисертації у законотворчій діяльності (*Комітет Верховної Ради України*) та в освітньому процесі (*ОДУВС*) додатково підтверджує обґрунтованість сформульованих рекомендацій (дис., стор. 38-39; реф., стор. 12).

Наукова новизна одержаних результатів (дис., стор. 34-38; реф., стор. 8-11). Наукова новизна дисертаційного дослідження В. О. Варинського полягає в тому, що воно є однією з перших в Україні комплексних теоретико-прикладних розвідок, у якій на основі антропоцентричного підходу та європейських стандартів AI Act і Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект сформовано цілісну правову парадигму використання штучного інтелекту. До найбільш вагомих результатів, що становлять наукову новизну, належать такі:

- сформульовано авторську правову дефініцію штучного інтелекту, який визначено як високотехнологічну автономну інтелектуальну систему машинного походження, наділену внутрішньою здатністю до динамічної адаптації та спроможністю формувати юридично значущі рішення, що можуть створювати ризики для фундаментальних прав людини та публічного порядку (дис., стор. 34; реф., стор. 8-9);

- розроблено аксіологічний ризик-орієнтований тест адміністративно-правової оцінки допустимості використання ШІ. На відміну від ринкового підходу ЄС, автор пропонує ієрархічну модель оцінювання впливу технології на чотири рівні благ: 1) життя і здоров'я; 2) національну безпеку; 3) фундаментальні права особи; 4) демократичне врядування та верховенство права (дис., стор. 35,

369; *реф.*, стор. 9);

- обґрунтовано новий правовий принцип – принцип пропорційності адміністративно-правового впливу, згідно з яким інтенсивність державного нагляду та імперативність процедур контролю перебувають у прямій залежності від ступеня потенційної загрози конкретної системи ШІ для об'єктів правової охорони (*дис.*, стор. 35, 379; *реф.*, стор. 9);

- запропоновано гібридну мережеву інституційну модель публічного адміністрування ШІ в Україні, яка передбачає функціональний розподіл повноважень між Кабінетом Міністрів України (стратегія), Міністерством цифрової трансформації України (координація), Національним компетентним органом (нагляд), секторальними регуляторами та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (*дис.*, стор. 35, 385; *реф.*, стор. 9-10);

- сформовано систему адміністративно-правових інструментів супроводу життєвого циклу ШІ, до якої включено «паспорт ризику» системи, Державний реєстр високоризикових систем, алгоритмічний аудит та модель «відтворюваного алгоритмічного сліду» в адміністративному провадженні (*дис.*, стор. 35-36, 347-348; *реф.*, стор. 10).

На позитивну оцінку заслуговує також удосконалення здобувачем функціонально-правового підходу до оцінки людського контролю над автономною зброєю (AWS/LAWS) (*дис.*, стор. 36-37, 210; *реф.*, стор. 10); теоретичних підходів до визначення правового статусу суб'єктів, задіяних у створенні та експлуатації ШІ (*дис.*, стор. 36-37; *реф.*, стор. 10); наукових підходів до реалізації ризик-орієнтованої правової політики шляхом адаптації положень AI Act до реалій воєнного стану в Україні, що передбачає створення спеціальних закритих процедур для сфер оборони та безпеки (*дис.*, стор. 37-38; *реф.*, стор. 10-11).

Подальшого розвитку набули доктринальні положення щодо невідліктоздатності ШІ та його підпорядкування правовому режиму «джерела підвищеної небезпеки» і *res cogitans* (*дис.*, стор. 37; *реф.*, стор. 11); теоретичні засади збереження дискреційних повноважень правоохоронних та судових

органів, відповідно до яких ШІ може виступати лише допоміжним інструментом і не може заміщувати індивідуальний суддівський розсуд чи дискреційну юрисдикцію (*дис., стор. 38; реф., стор. 11*); наукові підходи до правового регулювання використання ШІ у сфері освіти (*дис., стор. 38; реф., стор. 11*).

Викладені елементи наукової новизни свідчать про те, що дисертація є фундаментальним дослідженням, яке пропонує розв'язання важливого наукового завдання – формування нормативно-процедурної основи для безпечного використання ШІ в Україні в умовах євроінтеграції та воєнного стану.

Наукова і практична цінність дисертації, її загальнонаціональне значення. Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження В. О. Варинського є надзвичайно вагомим, оскільки автор не обмежився теоретичними узагальненнями, а запропонував цілісний інструментарій нормативно-правового та організаційного супроводу впровадження систем штучного інтелекту (ШІ) в Україні (*дис., стор. 38; реф., стор. 11*). Сформульовані в роботі висновки, рекомендації та пропозиції вже знайшли своє відображення у практичній діяльності органів державної влади та професійних спільнот. До основних напрямів практичного використання результатів дослідження слід віднести:

1. У правотворчій діяльності. Здобувачем розроблено пакет фундаментальних нормативних актів, які становлять основу для формування національного законодавства у сфері ШІ:

- проєкт рамкового Закону України «Про безпечне та відповідальне використання систем штучного інтелекту» (додаток Е), який запроваджує уніфіковані терміни, класифікацію ризиків та інституційну модель нагляду;

- проєкт Закону України про внесення змін до базових актів (зокрема до Законів України «Про адміністративну процедуру», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» та «Про публічні закупівлі»), що забезпечує інтеграцію алгоритмічних процедур у чинне правове поле;

- проект Закону України про внесення змін до законодавства про освіту та академічну доброчесність (додаток Д) щодо регламентації використання ШІ в освітньому процесі та запобігання академічному плагіату.

Ефективність цих розробок підтверджується довідкою про використання результатів у роботі Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій (лист народної депутатки Ю. Гришиної від 22.04.2026) (дис., стор. 38, 495; реф., стор. 12).

2. У діяльності правоохоронних та судових органів. Матеріали дисертації містять прикладні рекомендації щодо розмежування відповідальності між суб'єктами створення та використання ШІ, а також алгоритми оцінки доказів, отриманих за допомогою інтелектуальних систем (дис., стор. 39). Авторські підходи щодо забезпечення «значущого людського контролю» мають безпосереднє значення для запобігання забороненим практикам масового біометричного спостереження та алгоритмічної дискримінації в діяльності поліції та спеціальних служб (дис., стор. 284-285; реф., стор. 28).

3. У діяльності професійних об'єднань. Результати дослідження, зокрема процедури оцінювання впливу на фундаментальні права (FRIA), впроваджено в діяльність Асоціації «METAVERSE-UA» (додаток В) для підготовки стандартів етичного та безпечного використання ШІ у віртуальних середовищах (дис., стор. 39, 496).

4. У сфері освіти і науки. Напрацювання автора інтегровано в навчальний процес та наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ і використовуються під час викладання відповідних навчальних дисциплін (дис., стор. 39, 497-504; реф., стор. 12).

Загалом репрезентативність актів впровадження та конкретність запропонованих законопроектів свідчать про те, що дисертація В. О. Варинського має високий ступінь завершеності та готовності до практичної реалізації у сфері державного управління України.

Повнота висвітлення результатів дисертації в опублікованих працях та апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та прикладні

положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження В. О. Варинського повною мірою висвітлено в опублікованих наукових працях (дис., стор. 39-40; реф., стор. 12-13).

За темою дисертації здобувачем опубліковано 30 наукових праць, зокрема (дис., стор. 39-40; реф., стор. 32-35):

- 15 статей – у наукових фахових виданнях України, включених до Переліку наукових фахових видань України, затвердженого МОН України (категорії «А» та «Б»);

- 4 статті – у періодичних наукових виданнях інших держав, що індексуються в міжнародних наукометричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection;

- 11 публікацій (монографія, тези доповідей, наукові повідомлення) – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів і круглих столів.

Кількість, обсяг та характер опублікованих праць повною мірою відповідають вимогам МОН України щодо мінімальної кількості публікацій за темою дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади інформаційно-правового та адміністративно-правового регулювання штучного інтелекту» (стор. 43-98 дисертації; стор. 14-15 реферату) присвячений формуванню концептуального підґрунтя дослідження.

У підрозділі 1.1 автор досліджує генезу регулювання ШІ та його співвідношення з Інтернетом речей (IoT) (дис., стор. 43), проводить ґрунтовний аналіз еволюції терміна «інформація» та типізує три ключові вектори розуміння ШІ в сучасній науці: функціональний, субстанційний та антропоцентричний (дис., стор. 48; реф., стор. 14). Особливої уваги заслуговує розмежування ШІ та IoT: автор доводить, що якщо IoT є інфраструктурою збору та обміну даними, то ШІ здійснює їх інтелектуальну обробку та автономне вироблення рішень, що вимагає створення диференційованих правових режимів (дис., стор. 68-69).

У підрозділі 1.2 «Аксіологічний вимір використання штучного інтелекту» (дис., стор. 69-82) автор, спираючись на концепцію «ціннісно-чутливого проєктування» (Value Sensitive Design), обґрунтовує, що алгоритмічні системи не є нейтральними. Доведено, що право має виступати механізмом підпорядкування технологічної ефективності вимогам захисту людської гідності (дис., стор. 75). Автор аналізує виклики генеративного ШІ та пропонує переглянути межі допустимого втручання технологій у приватну сферу (дис., стор. 80; реф., стор. 15).

У підрозділі 1.3 представлено емпіричну основу дослідження – результати авторського соціолого-правового опитування 1092 респондентів щодо очікувань і побоювань від упровадження ШІ (дис., стор. 83; реф., стор. 15). Здобувачем виявлено «парадокс ШІ»: суспільство найбільше остерігається саме тих властивостей систем, які забезпечують їхню перевагу над людиною (швидкість, автономність) (дис., стор. 88). Результати дозволили автору верифікувати п'ять соціально чутливих сфер, які потребують першочергового правового обмеження: оборона, медицина, правоохоронна сфера, правосуддя та освіта (дис., стор. 93).

За результатами розділу автором сформульовано власну правову дефініцію штучного інтелекту (дис., стор. 96), у якій основний акцент зроблено на «машинному походженні», «динамічній адаптації» та здатності приймати «юридично значущі рішення».

Розділ 2 «Міжнародні та національні правові засади правового регулювання використання штучного інтелекту» (стор. 99-192 дисертації; стор. 15-17 реферату) присвячений аналізу нормативної архітектури регулювання ШІ на глобальному, регіональному та національному рівнях крізь призму механізму правового регулювання (МПР).

У підрозділі 2.1 «Міжнародно-правові стандарти безпечного та відповідального використання штучного інтелекту» (дис., стор. 103-138) автор досліджує трансформацію підходів ООН та Ради Європи – від загальних декларацій інформаційного суспільства (Окінавська хартія, Женевська декларація) до спеціалізованих актів у сфері ШІ (дис., стор. 106-108; реф., стор. 15-16). Центральне місце займає аналіз Регламенту (ЄС) 2024/1689 (AI Act), який

здобувач кваліфікує як вищий етап еволюції МПР, що трансформує етичні норми в юридично обов'язкові вимоги ризикоорієнтованого характеру (дис., стор. 123-124). Автор акцентує увагу на важливості імплементації Україною стандартів Рамкової конвенції Ради Європи 2024 року, підписаної у травні 2025 року, як фундаменту правозахисного виміру регулювання (дис., стор. 117-118).

У підрозділі 2.2 «Правовий статус суб'єктів створення, впровадження та використання штучного інтелекту» (дис., стор. 138-169) здобувач здійснює концептуальне заперечення теорії «електронної особи», доводячи неделіктоздатність ШІ через відсутність автономної правової волі та психоемоційного компонента вини (дис., стор. 143; реф., стор. 16). ШІ визначається автором як «мисляча річ» (*res cogitans*) – специфічний об'єкт права, що функціонує в режимі джерела підвищеної небезпеки, де тягар відповідальності несе володілець (дис., стор. 150-153). Вагомим науковим здобутком є функціональне розмежування на неавтономний ШІ (стадія навчання під телеологічним контролем людини) та автономний ШІ (здатний до самостійних операцій під системним наглядом), що дозволяє чітко розподілити юридичну відповідальність у ланцюгу «розробник – постачальник – оператор» (дис., стор. 145-147; реф., стор. 16).

У підрозділі 2.3 «Стан адміністративно-правового та інформаційно-правового регулювання використання штучного інтелекту в Україні» (дис., стор. 169-190) автор критично оцінює наявне нормативне поле, характеризуючи його як фрагментарне (дис., стор. 170). Здобувачем виявлено та систематизовано сім ключових системних прогалин національного законодавства, серед яких: понятійна невизначеність, відсутність законодавчої класифікації ризиків та інституційна розпорошеність наглядових функцій (дис., стор. 184-186). Для їх подолання автор обґрунтовує трирівневу модель нормативного вдосконалення, ядром якої має стати рамковий Закон України «Про безпечне та відповідальне використання систем штучного інтелекту» (дис., стор. 187-188; реф., стор. 17).

За результатами розділу автором доведено необхідність розширення структури МПР за рахунок включення до неї новітніх елементів: оцінки

відповідності, алгоритмічного аудиту та превентивного державного нагляду (дис., стор. 191; реф., стор. 29).

Розділ 3 «Обмеження використання штучного інтелекту в окремих сферах правовідносин» (дис., стор. 193-334; реф., стор. 17-21) присвячений галузевому аналізу меж допустимої алгоритмізації суспільних відносин у найбільш аксіологічно чутливих, на думку дисертанта, секторах.

У підрозділі 3.1 «Соціальні передумови обмеження використання штучного інтелекту в окремих сферах життєдіяльності людини» (дис., стор. 193-209) автор здійснює синтез соціологічних пересторог і правових ризиків. Здобувачем проаналізовано застереження провідних експертів (Н. Бостром, С. Рассел, І. Маск) та виокремлено шість ключових етико-правових фільтрів нормативного обмеження ШІ: приватність, неупередженість (fairness), підзвітність, людська автономія, безпека та соціально-економічна адаптація (дис., стор. 207-208). Автор обґрунтовує, що юридичне обмеження ШІ має бути не загальним «гальмом» прогресу, а таргетованим механізмом захисту людської суб'єктності (дис., стор. 209; реф., стор. 17-18).

У підрозділі 3.2 автор досліджує використання ШІ в автономній зброї (AWS/LAWS) (дис., стор. 209-235). На основі аналізу досвіду КНР, США, Ізраїлю та реалій війни в Україні здобувач обґрунтовує правовий стандарт «значущого людського контролю» (*meaningful human control*) (дис., стор. 233). Ключовим висновком є недопустимість повної автономізації права на застосування сили; доведено, що системи «людина поза контуром» (human-out-of-the-loop) мають бути імперативно заборонені на рівні міжнародного гуманітарного права як зброя невибіркової дії (дис., стор. 234; реф., стор. 27).

У підрозділі 3.3 розкривається регулювання ШІ в медицині (дис., стор. 235-264). Спираючись на настанови ВООЗ та Регламент ЄС про медичні вироби (MDR), автор пропонує модель багаторівневого алгоритмічного контролю. Доведено, що автономні режими допустимі лише для скринінгу, тоді як остаточна діагностика та вибір терапії вимагають збереження лікаря в контурі управління (дис., стор. 257). Вагомим здобутком

є концептуалізація «розширеної інформованої згоди», за якої пацієнт має отримати інформацію про регуляторний статус та межі точності використаного алгоритму (дис., стор. 261; реф., стор. 27).

У підрозділі 3.4 автор аналізує використання ШІ у правоохоронній діяльності (дис., стор. 264-285). Здобувач критично оцінює використання системи Clearview AI в умовах воєнного стану та обґрунтовує принцип остаточного людського арбітражу (дис., стор. 284). Автор пропонує законодавчо заборонити практики масового біометричного нагляду в реальному часі та предиктивного профайлінгу злочинності як такі, що підривають презумпцію невинуватості (дис., стор. 285; реф., стор. 27).

У підрозділі 3.5 досліджуються межі використання ШІ у правосудді (дис., стор. 285-312). Автор спростовує концепцію «цифрового судді» та на основі аналізу практики Верховного Суду (справи № 925/200/22 та № 925/496/24) доводить, що ШІ може бути лише технічним помічником (дис., стор. 310-311). Обґрунтовано обов'язок «алгоритмічної пояснюваності» судових рішень, за якого сторона має право знати, як саме ШІ вплинув на формування доказової бази (дис., стор. 312; реф., стор. 28).

У підрозділі 3.6 розкрито особливості використання ШІ в освіті та науці (дис., стор. 313-328). Автор пропонує нове бачення академічної доброчесності через принцип прозорості авторства (disclosure). Встановлено межі допустимості «машинного оцінювання»: воно можливе лише для формалізованих тестів, тоді як оцінювання творчих робіт має залишатися виключною компетенцією педагога (дис., стор. 328; реф., стор. 28-29).

Розділ 4 «Формування сучасної інституційної моделі публічного адміністрування використання штучного інтелекту в Україні в умовах євроінтеграції» (дис., стор. 335-412; реф., стор. 21-23) присвячений проектуванню цілісної системи AI governance, яка поєднує нормативні обмеження з організаційними механізмами їх реалізації.

У підрозділі 4.1 «Ризик-орієнтована правова політика та адміністративні процедури обмеження використання штучного

інтелекту в Україні» (дис., стор. 336-381) здобувач обґрунтовує необхідність переходу від реактивного контролю до проактивного управління ризиками протягом усього життєвого циклу технології (дис., стор. 336; реф., стор. 21-22). Автор пропонує аксіологічний ризик-орієнтований тест, побудований на ієрархії правових благ: від захисту життя (перший рівень) до стійкості демократичних інституцій (четвертий рівень) (дис., стор. 369-379; реф., стор. 29). Вагомим науковим здобутком є систематизація дванадцяти взаємопов'язаних адміністративних процедур, що охоплюють увесь життєвий цикл системи ШІ – від інвентаризації та оцінювання впливу на основоположні права (HRIA/FRIA) до післяринкового моніторингу та застосування коригувальних заходів (дис., стор. 347-356; реф., стор. 21-22).

У підрозділі 4.2 «Напрями розвитку інституційної моделі публічного адміністрування та вдосконалення законодавства України у сфері використання штучного інтелекту в умовах євроінтеграції» (дис., стор. 381-412) представлено авторську гібридну мережеву інституційну модель публічного адміністрування ШІ в Україні (дис., стор. 385; реф., стор. 30). Здобувач доводить недоцільність концентрації всіх повноважень в одному органі та пропонує розподіл функцій між Кабінетом Міністрів України (стратегія), Міністерством цифрової трансформації України (координація), Національним компетентним органом (нагляд), секторальними регуляторами, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та судами (дис., стор. 386-389; реф., стор. 30-31). Практичне втілення цієї моделі автор вбачає у трирівневій нормативній архітектурі, ядром якої є розроблений ним проєкт рамкового Закону України «Про безпечне та відповідальне використання систем штучного інтелекту» (додаток Е) (дис., стор. 392-395; реф., стор. 23). Окрему увагу приділено регуляторному експериментальному середовищу (AI Sandbox) як правовому інструменту апробації інновацій під державним наглядом (дис., стор. 400-401).

За результатами розділу автором сформульовано принцип пропорційності адміністративно-правового впливу, згідно з яким інтенсивність державного втручання та імперативність контролю перебувають у прямій залежності від ступеня потенційної загрози системи ШІ для об'єктів правової охорони (*дис., стор. 379; реф., стор. 29*).

Відсутність або наявність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Представлена В. О. Варинським дисертація є оригінальною науковою працею та становить самостійне дослідження, а сформульовані в ній наукові положення і висновки ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. Для аргументації окремих положень використано праці інших науковців, на які в роботі наведено відповідні та коректні посилання. Окремої уваги та позитивної оцінки в контексті академічної етики заслуговує той факт, що здобувач відкрито задекларував використання технологій штучного інтелекту під час підготовки окремих частин тексту дисертації (*дис., стор. 1*). Це свідчить про високий рівень прозорості автора та його відповідальний підхід до використання новітніх інструментів наукового пошуку.

У представленій роботі не виявлено положень, які б порушували принципи академічної доброчесності, а також не зафіксовано фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Оцінка ідентичності змісту реферату дисертації та основних положень дисертації.

Проведений порівняльний аналіз змісту реферату та основних положень тексту дисертаційного дослідження підтвердив їх повну ідентичність. Зміст реферату В. О. Варинського повною мірою відтворює методологію дослідження, об'єкт, предмет, мету та завдання дисертації. Основні ідеї чотирьох розділів рукопису викладено в рефераті стисло, але без втрати концептуального наповнення. Реферат не містить інформації, яка була б відсутня в дисертації.

Дисертація та реферат оформлені відповідно до вимог Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 (зі змінами), а також Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 р. №40 (зі змінами).

Дискусійні моменти та зауваження до дисертації.

У той же час необхідно звернути увагу на окремі положення дисертації, які потребують уточнення, врахування або можуть стати предметом дискусії під час її обговорення.

1. Здобувач неодноразово називає ШІ «мислячою річчю» (*дис., стор. 159, 191*). Втім, у класичній філософії (зокрема, у концепції Р. Декарта) категорія *res cogitans* позначає людський дух, душу, свідомість на противагу *res extensa* (матеріальному світу). Застосування категорії *res cogitans* до алгоритмічної системи викликає методологічні заперечення з погляду теорії та філософії права. Подібний підхід веде до штучної антропоморфізації ШІ та розмиває доктрину суб'єкта права, що в публічно-правовому вимірі ускладнює визначення реального суб'єкта відповідальності (розробника, володільця, оператора). Вбачається доцільнішим оперувати концептом «складна автономна інформаційно-алгоритмічна річ (об'єкт)» або чітко застерігати про суто метафоричний характер терміна *res cogitans*.

2. Рецензована праця містить ґрунтовний теоретичний та порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду (зокрема, AI Act), проте видається доцільним відзначити певний відрив дослідження від наявної правозастосовної практики в Україні. Поза увагою автора залишилися реальні вітчизняні кейси проблемного функціонування алгоритмічних і напіваавтоматичних систем, зокрема: прийняття рішень системою СМКОР ДПС України під час блокування податкових накладних (як приклад масового алгоритмічного впливу на права суб'єктів); використання систем автоматичної фіксації порушень правил

дорожнього руху; застосування автоматизованого скорингу в банківському секторі; а також кримінально-правова та адміністративно-правова кваліфікація генерування дипфейків у контексті національної безпеки. Врахування цієї практики дозволило б посилити прикладну цінність запропонованих автором змін до Закону України «Про адміністративну процедуру» та інших нормативно-правових актів.

3. Наведені у підрозділі 1.3 та додатку Г результати соціологічного опитування (*дис., стор. 83-93, 505-525*) мають переважно ілюстративний характер. Здобувач обмежується презентацією базових статистичних показників, проте не проводить їх глибокої якісної та юридико-догматичної інтерпретації. До того ж результати опитування недостатньо використані в розділах 2-4 як безпосереднє наукове обґрунтування авторських пропозицій щодо вдосконалення законодавства України.

4. Не применшуючи наукового інтересу до запропонованого здобувачем «аксіологічного тесту» (*підрозділ 4.1, дис., стор. 369-379*), слід зауважити, що автор детально описує його змістову концепцію, проте не наводить практичного механізму його процедурної реалізації. Зокрема, поза увагою залишилися питання оціночних бальних шкал, критеріїв проходження кожного з чотирьох елементів тесту, а також чітких публічно-правових наслідків у разі негативного висновку за одним із критеріїв. Без вирішення цих процедурних питань «аксіологічний тест» залишається теоретичною конструкцією, а не дієвим юридичним інструментом.

5. У роботі спостерігається мінливість та неуніфікованість понятійного апарату, зокрема під час класифікації галузевих сфер застосування ІІІ та характеристики чинного законодавства. Так, здобувач у різних частинах рукопису застосовує неуніфіковані найменування одних і тих самих сфер (наприклад, «медицина», «медицина та фармакологія», «медицина і ветеринарія» – *стор. 85, 91, 93, 254, 255, 506, 513*). Такий підхід порушує

вимоги юридичної техніки, оскільки зазначені галузі мають суттєво відмінні правові режими (охорона здоров'я людини, патентне право у сфері фармації, санітарно-майнові відносини у ветеринарії). Аналогічна неуніфікованість простежується у розмежуванні та довільному поєднанні сфер діяльності правоохоронних органів, спеціальних служб та органів правосуддя, а також у коректності вживання нормативних категорій (наприклад, використання терміна «дисциплінарне законодавство» *на стор. 186 дисертації*).

6. У висновках до дисертації здобувач наголошує (*дис., стор. 414; реф., стор. 25*), що ризикоорієнтована модель має базуватися на поєднанні правового аналізу та результатів емпіричних соціологічних досліджень. Така позиція вбачається методологічно вразливою. Соціологічні дослідження фіксують лише суб'єктивне сприйняття, побоювання чи оцінки громадян та експертів постфактум. Водночас ШІ як високоеволюціонуюча алгоритмічна система генерує нелінійні технологічні ризики (дезорієнтація моделей, галюцинування, зсув даних тощо), які не охоплюються соціологічним інструментарієм. Нівелювання значення структурно-функціонального аналізу та алгоритмічного моделювання (*stress-testing, red-teaming*) позбавляє модель предиктивного (попереджувального) характеру, адже без аналізу функцій та технічної поведінки ШІ регулятор не здатний завчасно виявити загрози для прав людини чи безпеки. Разом із тим варто зауважити, що наведена методологічна суперечність має радше техніко-концептуальний характер і не нівелює реальних здобутків самого дисертанта. Послідовно відстоюючи доцільність запровадження ризикоорієнтованої моделі в Україні, здобувач у прикладних розділах фактично спирається на елементи системно-функціонального аналізу під час оцінки загроз у галузевих сферах (медицині, обороні, правосудді). Втім, декларативне винесення соціологічного опитування у статус фундаментального джерела оцінки ризиків у підсумкових висновках створює хибне враження спрощення методологічного базису дослідження.

7. До зауважень технічного, структурного та оформлювального характеру належать такі:

- цілком поділяючи важливість розгляду правового статусу суб'єктів створення, впровадження та використання ШІ, доволі суперечливим є включення відповідного підрозділу до розділу 2 «Міжнародні та національні правові засади правового регулювання використання штучного інтелекту» (поряд з аналізом нормативних актів), а не до розділу 1 «Теоретико-методологічні засади...», де аналізуються понятійні та суб'єктно-об'єктні засади дослідження;

- на стор. 212 дисертації збережено «попередні плани здобувача», де він анонсує, що розділ 3 міститиме підрозділи 3.2.1-3.2.5. Проте у фінальному тексті роботи зазначені підрозділи відсутні;

- висновки до розділу 4 займають шість сторінок (дис., стор. 406-412), а підсумкові загальні висновки – тринадцять сторінок (дис., стор. 413-425). Такий обсяг є надмірним, а їх зміст має переважно описовий характер і переказує текст дисертації замість фіксації лаконічних, концентрованих наукових результатів;

- у роботі наявні змістові повтори тексту (зокрема, фрагменти на стор. 302-303).

Викладені вище зауваження мають переважно дискусійний характер, не впливають загалом на позитивну оцінку роботи, її належний науковий рівень та не ставлять під сумнів основні наукові результати, отримані здобувачем.

Загальний висновок.

Дисертація Варинського Владислава Олександровича «Теоретико-методологічні та правові засади використання штучного інтелекту в Україні» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, що відповідає спеціальності 12.00.07, а також вимогам, які висуваються до докторських дисертацій і встановлені Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора

наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 (зі змінами). Її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право».

Опонент:

Головний науковий співробітник
Науково-дослідного центру
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
доктор юридичних наук, професор

Сергій КУДІНОВ

Підпис д.ю.н., професора Кудінова С.С. засвідчую

Заступник начальника (з наукової роботи)
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
кандидат технічних наук, доцент

Сергій КОНЮШОК

« 04 » серпня 2026 року

